

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

вул. Пирогова, 7-а, м. Київ, 01030, Україна
тел. (044) 234-50-07, факс (044) 234-41-03

NATIONAL INSTITUTE
FOR STRATEGIC STUDIES

7 A Pyrohova St., Kyiv 01030, Ukraine
tel. (044) 234-50-07, fax (044) 234-41-03

24.02.2017 № 293/132

Голові Комітету
з питань культури і духовності
Верховної Ради України
КНЯЖИЦЬКОМУ М. Л.

Шановний Миколо Леонідовичу!

На Ваше звернення № 04-22/03-20 (19345) від 27.01.2017 року щодо здійснення фахової експертизи законопроектів (реєстр. № 5556, № 5669, № 5670), спрямованих на врегулювання сфери функціонування української мови як державної та порядку застосування інших мов в Україні надсилаємо відповідні експертно-правові висновки.

Додаток: зазначене на 18 арк.

Зокрема:

1. Експертно-правовий висновок щодо проекту Закону України «Про мови в Україні» (реєстр. № 5556) – 4 арк.;
2. Експертно-правовий висновок щодо проекту Закону України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (реєстр. № 5669) – 4 арк.;
3. Експертно-правовий висновок щодо проекту Закону України «Про державну мову» (реєстр. № 5670) – 10 арк.

З повагою
Директор Інституту

В. Горбулін

Вик.: Черненко Т.В.
(044) 234 12 90

ЕКСПЕРТНО-ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК
ЩОДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МОВИ В УКРАЇНІ»
(реєстраційний № 5556)

Робоча група Національного інституту стратегічних досліджень, розглянувши проект Закону України «Про мови в Україні» (реєстр. №5556), констатує наступне:

1. Документ містить істотні вади концептуального, методологічного та термінологічного порядку. Структура, назви більшості розділів і статей законопроекту, їхній зміст із очевидністю не відповідають критеріям забезпечення ясності, чіткості та недвозначного тлумачення правових норм.

Так, у ст. 1 спочатку розкриваються завдання державної політики щодо української мови та інших мов в Україні (ч. 1), а потім викладена загальна мета цієї політики (ч. 2). Хоча, за логікою, має бути навпаки, оскільки поняття «мета» є більш широким і фундаментальним, аніж поняття «завдання». Відповідно, завдання мають бути підпорядковані досягненню мети. Запитання викликає і словосполучення «державна політика щодо української мови та інших мов в Україні». Більш простим, зрозумілим та усталеним як в національній, так і в зарубіжній правовій практиці є поняття «державна мовна політика».

Зміст ст. 2 вказує на те, що автори законопроекту не до кінця усвідомлюють різницю між принципами, завданнями і напрямками державної політики. Як наслідок, положення ст. 2 частково повторюють або деталізують викладене в ст. 1. Окрім того, актуальні напрями державної політики у будь-якій сфері та конкретні заходи щодо її здійснення мають прописуватися не у законодавчих актах, а визначаються відповідними державними стратегіями.

2. Невдалою видається назва розділу II «Основи мов в Україні». Подібне формулювання виходить за межі сфери правового регулювання даного законопроекту. Розмірковування з приводу основоположних принципів функціонування будь-яких мов відноситься до сфери філософських, культурно-історичних або ж філологічних наукових досліджень. В результаті законопроект

містить суперечність: змістовне наповнення розділу II не кореспондується із його назвою.

Некоректною з нормативно-юридичної точки зору є назва розділу III «Мова і особа в Україні», оскільки законодавство про мову покликане врегульовувати питання захисту державної мови, її використання в публічній царині, і не має втручатися в приватне життя особи, використання нею будь-якої мови в особистому спілкуванні. Необхідно відзначити, що зміст цього розділу (ст. ст. 6, 7) також слабо корелюється з його назвою.

3. Потрібно зауважити, що ч. 1 ст. 4 пропонує визначення «корінні народи». Однак наведена дефініція є не тільки вельми довільною, а головне – не стосується предмету правового регулювання, передбаченого законопроектом.

Досить сумнівною виглядає позиція автора законопроекту закріпити за кримськотатарською мовою поряд з українською статус офіційної на території Автономної Республіки Крим (ч. 3 ст. 4). Це прямо суперечить як Конституції України, так і не узгоджується з ч. 4 ст. 3 аналізованого документа.

4. Недоцільним є дублювання в законопроекті статей Конституції України (виступають нормами прямої дії), а також викладення тих аспектів, котрі вже врегульовані іншими нормативно-правовими актами аналогічної юридичної сили (зокрема, Законами України «Про державну службу», «Про громадянство України», «Про громадські об'єднання» тощо). Крім того, відповідно до вимог ч. 8 ст. 90 Регламенту Верховної Ради України, *«якщо для реалізації положень поданого законопроекту після його прийняття необхідні зміни до інших законів, такі зміни мають викладатися в розділі «Перехідні положення» цього законопроекту або в одночасно внесеному його ініціатором окремому законопроекті. До законопроекту додається перелік законів та інших нормативних актів, прийняття або перегляд яких необхідно здійснити для реалізації положень законопроекту в разі його прийняття»*. Проте аналіз розділу XVII «Прикінцеві і перехідні положення» та супровідної документації (пояснювальної записки та порівняльної таблиці) до законопроекту дає підстави стверджувати, що в ньому викладені не всі зміни, які необхідно внести до чинних законів для реалізації положень пропонованого законопроекту.

5. Варто звернути увагу на те, що запропонований документ містить численні формулювання, які не наповнені конкретним нормативним змістом, не встановлюють конкретних прав і обов'язків учасників відповідних суспільних відносин, що не узгоджується з природою закону як нормативно-правового акту. Законопроект не містить достатніх і завершених правових механізмів реалізації його положень, як того вимагає конституційний принцип правової держави і на неприпустимості чого неодноразово звертав увагу Конституційний Суд України у своїх рішеннях (зокрема, № 5-рп/2005 від 22 вересня 2005 р., № 20-рп/2010 від 30 вересня 2010 р., № 23-рп/2010 від 22 грудня 2010 р.). Відповідно, виникає цілком логічне запитання щодо можливості забезпечення однакового застосування його норм, яке б виключало їх свавільне трактування у правозастосовчій практиці.

Крім того, положення законопроекту не достатньо корелюються з офіційним тлумаченням ст. 10 Конституції України, викладеним у рішенні Конституційного Суду України № 10-рп/99 від 14 грудня 1999 р.

6. З методологічної точки зору зведення норм щодо державної мови та інших мов (мов національних меншин) в одному законодавчому акті, як це зроблено в законопроекті, є невиправданим. Більш коректною видається позиція щодо прийняття двох окремих законів: «Про державну мову» та «Про мови національних меншин в Україні».

7. Структурне виокремлення багатьох розділів, із огляду на змістовну близькість їхніх норм, не є методологічно виправданим і має ознаки штучності.

8. Невиправданим видається намагання автора законопроекту покласти контроль за виконанням Закону України «Про мови в Україні» на Кабінет Міністрів України. Адже дотримання законності – це сфера компетенції правоохоронних органів у відповідності з чинним законодавством. Якщо функцію контролю розглядати ширше, то у такому разі вона розподілена між різними державними інституціями в межах їхніх компетенцій, включаючи Президента України та Національний Парламент.

9. В тексті законопроекту присутні граматичні помилки та мовні неточності, що є неприйнятним для документа такого рівня (тим більше, законопроекту щодо функціонування мов).

Висновок

Враховуючи зазначене, проект Закону України «Про мови в Україні» (реєстр. №5556) у пропонованій редакції є таким, що не відповідає Конституції України, чинним програмним документам стратегічного розвитку України, європейським та світовим стандартам у сфері мовної політики. Він має суттєві недоліки концептуального, теоретико-методологічного та техніко-юридичного характеру, а його норми, з огляду на неоднозначність їх формулювань, не можуть сприяти консолідації та розвитку Української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (як це визначено ст. 11 Основного Закону).

Таким чином, проект Закону України «Про мови в Україні» (реєстр. №5556) **не може бути рекомендований до розгляду Верховною Радою України.**

ЕКСПЕРТНО-ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК
ЩОДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ ТА ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ
ІНШИХ МОВ В УКРАЇНІ»
(реєстраційний № 5669)

Робоча група Національного інституту стратегічних досліджень, здійснивши детальний аналіз проекту Закону України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (реєстр. № 5669), констатує наступне:

1. Законопроект підготовлений із недотриманням ключового принципу нормопроектної роботи, у відповідності до якого, документ має бути максимально стислим, чітким та зрозумілим. Жодному із цих критеріїв даний законопроект не відповідає. Великий об'єм запропонованого документу здійснено, значною мірою, за рахунок штучного наповнення. Законопроект містить ряд суперечливих положень та довільних термінологічних інтерпретацій.

2. Структура законопроекту дещо хаотична. В ній відсутня стрижнева ідея, яка б поєднувала всі розділи. Зміст останніх розділів не завжди відповідає задекларованій назві. Наприклад, не зрозуміло, чому у розділі III «Мова органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування в Україні, державних і комунальних підприємств, установ та організацій, інших суб'єктів господарювання державної і комунальної форм власності» наявні ст. 10 «Мова міжнародних договорів України», ст. 15 «Мова на державному кордоні України», ст. 17 «Мова послуг у сфері телекомунікацій» тощо.

3. Окремі норми законопроекту явно виходять за межі предмету його правового регулювання. Зокрема, такою є ст. 8, котра пропонує зафіксувати власну назву українського парламенту – Верховної Ради України (це зроблено у ст. 75 Конституції України); ч. 6 ст. 11 даного документу суб'єктам, означеним в розділі III, надається можливість використовувати іноземну мову в листуванні з адресатами за межами України.

4. Законопроектом інколи пропонуються різні підходи стосовно реалізації означених в ньому положень. На таку думку наводить співставлення ч. 5 ст. 2 та п. 7 ч. 1 ст. 3 документа. Фактично автори передбачають процедуру застосування заходів, спрямованих на захист і підтримку певної мови лише у випадку, якщо кількість осіб – носіїв відповідної мови національної меншини або регіональної (міноритарної) мови, що проживають у межах територіальної громади села, селища, міста, на якій поширена ця мова, становить 30 відсотків і більше від чисельності населення такої територіальної громади. В той же час, для насправді зникаючих мов застосування такої процедури є майже неможливим.

Визначення понять в ч. 2 та 3 ст. 2 законопроекту демонструють їх невідповідність термінології і методології Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Зміст норм Хартії сформовано через використання лише територіального та кількісного критерію, а не шляхом застосування етнічного критерію.

Все зазначене уможливило свавільне трактування у правозастосовчій практиці норм законопроекту та ймовірність необ'єктивного та несправедливого використання його норм.

5. Окремі статті законопроекту стосуються другорядних лінгвістичних або технічних аспектів, що не відповідає статусу закону як нормативно-правового акту вищої юридичної сили, покликаною врегульовувати **лише найважливіші суспільні відносини**. До прикладу, ч. 3 ст. 9 стверджує: «На вівісках і офіційних бланках назви, виконані англійською мовою, подаються з лівого боку або внизу», а ч. 8 ст. 11 наголошує: «Розмір шрифту друкованого тексту нормативно-правового чи нормативно-розпорядчого акта українською мовою не може бути меншим за розмір шрифту тексту мовою національної меншини або регіональною (міноритарною) мовою».

6. В законопроекті вживається термінологія, яка не є властивою юридичним документам («титильна нація», «материнська мова»), або викликає запитання щодо коректності її розуміння авторами документа («мова громадянства України»). Термін «міноритарні мови» також не є загальноживаним в українській правовій практиці – замість нього вживається більш відповідний і зрозумілий термін «мови

меншин». Окрім того, в законопроекті використовується змінена назва Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, яка не відповідає офіційному перекладу цього документа українською мовою.

7. В законопроекті прописані положення, які важко пов'язати із логікою здорового глузду. Скажімо, ч. 2 ст. 30 констатує: «Особа може звертатися по отримання медичної допомоги чи медичного обслуговування українською або іншою мовою, яку розуміє медичний працівник. У випадку якщо особа, яка звертається по отримання медичної допомоги чи медичного обслуговування, та медичний працівник не дійдуть згоди щодо мови надання медичної допомоги чи медичного обслуговування, медичний працівник залучає перекладача. Вартість послуг перекладача відшкодовує особа, яка недостатньо володіє українською мовою». Подібна норма не те, що не врегульовує проблему, вона істотно множить їх кількість.

8. В тексті законопроекту присутні мовні неточності, що є неприйнятним для законопроекту (тим більше, законопроекту щодо функціонування мов). Зокрема, в ч. 1 ст. 17 (формулювання «телекомунікаційних послуг у сфері телекомунікацій»), ч. 3 ст. 5 (формулювання «опанувати українську мову» та «опанування українською мовою»), ч. 3 ст. 38 (формулювання «кіно видовищні заклади») тощо.

Окрім того, ст. 19 та ст. 43 документа мають тотожні назви та є близькими за змістом і предметом правового регулювання. Вимоги до володіння українською мовою прописуються як у розділі II, так і у розділі III. Ст. 58 взагалі відсутня (після ст. 57 відразу подана ст. 59).

9. П. 1 пояснювальної записки до законопроекту не містить обґрунтування необхідності його прийняття. Натомість, він наповнений загальнофілософськими міркуваннями щодо української мови та аспектів державної мовної політики. В п. 5 пояснювальної записки до законопроекту зазначається, що «реалізація Закону не потребуватиме додаткових витрат з державного бюджету України». Проте аналіз змісту документа дозволяє дійти висновку, що це твердження не відповідає дійсності. Його реалізація однозначно **потребуватиме додаткових видатків із Державного бюджету України.**

10. Ч. 3 ст. 4 законопроекту досить категорично зазначає, що «Порядок функціонування і застосування української мови як державної у публічних сферах суспільного життя та застосування інших мов в Україні визначається виключно цим законом і не може бути предметом регулювання підзаконними актами органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим чи органів місцевого самоврядування». Таке формулювання однозначно суперечить Конституції України та нормам чинного законодавства держави.

Висновок

Враховуючи зазначене, проект Закону України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (реєстр. №5669) у пропонованій редакції є таким, що суперечить духу та букві Конституції України, не узгоджується з чинним національним законодавством і міжнародними стандартами у сфері мовної політики. Він має істотні недоліки концептуального, теоретико-методологічного та техніко-юридичного характеру, його норми не вирізняються чіткістю та зрозумілістю, а тому навряд чи можуть ефективно застосовуватися у регулюванні відповідних суспільних відносин.

Таким чином, проект Закону України «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (реєстр. № 5669) **не може бути рекомендований до розгляду Верховною Радою України.**

**ЕКСПЕРТНО-ПРАВОВИЙ ВИСНОВОК
ЩОДО ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНУ МОВУ»
(реєстраційний № 5670)**

З огляду на необхідність закріплення особливого статусу української мови як державної, визначення системи її захисту та порядку застосування у публічному просторі України, представлений законопроект заслуговує на увагу. Документ в цілому не суперечить Конституції України (на відміну від явно антиконституційного Закону України «Про засади державної мовної політики»), а також вигідно вирізняється з-поміж інших, запропонованих до експертно-правової оцінки, законопроектів (проекту Закону України «Про мови в Україні» (реєстр. № 5556) та «Про функціонування української мови як державної та порядок застосування інших мов в Україні» (реєстр. № 5669) тим, що при його підготовці враховано досвід європейських держав (Польщі, Литви, Хорватії, Угорщини тощо) стосовно врегулювання питання державної мови. В сузв'язі з документом (п. 1 пояснювальної записки до законопроекту) його автори, з методологічної точки зору, дуже слушно вказують на необхідність регулювання окремими законами питань застосування і функціонування державної мови та мов національних меншин.

Однак перед винесенням на розгляд Верховної Ради України законопроект потребує ретельного доопрацювання. Насамперед, необхідно упорядкувати структуру документа, прибрати зайві деталізації, виправити неточності у формулюваннях окремих положень, узгодити вживання понять і термінів. Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень, проаналізувавши текст законопроекту, вважають доречним висловити наступні міркування та зауваження:

<i>Положення проекту Закону України «Про державну мову»</i>	<i>Зауваження</i>	<i>Пропозиції</i>
Преамбула	У тексті преамбули наведені аргументація та посилання на документи, котрі краще означити у пояснювальній записці.	Замість преамбули прописати одним абзацом мету законопроекту, як це характерно для більшості чинних законодавчих актів: «Цим Законом, відповідно до Конституції України, визначається порядок функціонування та застосування української мови як державної мови».
Стаття 1. Українська мова – єдина державна мова в Україні	Назва статті не стільки узагальнює, скільки конкретизує. Крім того, в тексті статті містяться деякі декларативні або самоочевидні (з точки зору теорії права) моменти. Логічним видається винесення норм щодо відповідальності за порушення законодавства про державну мову в окрему статтю.	Викласти в такій редакції: «Стаття 1. Статус української мови як державної. 1. Державною мовою в Україні, відповідно до Конституції України, є українська мова. Вона є надбанням всього Українського народу, яке охороняється державою. 2. Статус української мови як державної мови є невід'ємним елементом конституційного ладу України як унітарної держави і передбачає обов'язковість її застосування у сферах, визначених цим Законом, іншими Законами України, рішенням Конституційного Суду України № 10-рп/99 від 14.12.99 р., її захист і підтримку її розвитку з боку держави, а також забезпечення права громадян України на користування державною мовою. 3. Чинний статус української мови як державної мови не може бути підставою для заперечення мовних прав і потреб осіб, що належать до національних меншин». Частини 7 та 8 статті 1 - інкорпорувати до ст. 53 (див. зауваження до статті 53).

Стаття 3. Завдання Закону	Присутні мовні неточності, некоректне вживання термінології, наявність формулювань, які не містять юридичного навантаження.	В частині 1 словосполучення «забезпечення державою» замінити на «забезпеченні державою»; в пункті 1 частини 1 прибрати слова «як мови громадянства України»; в пункті 3 частини 1 слова «незалежної державності» замінити на «незалежності»; в пункті 4 частини 1 прибрати слова «а також у міжнародному спілкуванні та під час здійснення посадовими особами представницьких функцій»; в пункті 5 частини 1 прибрати слова «з метою забезпечення гарантій її подальшого функціонування як державотворчого чинника української нації».
РОЗДІЛ П. УКРАЇНЬСКА МОВА – МОВА ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ	Формулювання назви розділу некоректне з огляду на неоднозначне смислове навантаження. Під громадянством у даному контексті, з одного боку, можна розуміти спільноту людей, а з іншого – особливий правовий стан відносин між особою і державою.	Викласти у редакції: «Розділ П. Вимоги щодо володіння державною мовою».
Стаття 4. Обов'язок громадянина України володіти державною мовою	Некоректне використання терміну «громадянство».	В частині 1 прибрати слова «як мовою свого громадянства».
Стаття 6. Мова документів, що посвідчують особу громадянина України	Виходячи зі змісту статті, її доречно розмістити в розділі, який стосується застосування державної мови в публічних сферах.	Перенести до розділу, який стосується застосування державної мови в публічних сферах.

РОЗДІЛ Ш. ВИМОГА ВІЛЬНОГО ВОЛОДІННЯ ДЕРЖАВНОЮ МОВОЮ	Стаття 7. Коло осіб, вільно володіти державною мовою	Стаття надмірно деталізована, але, попри це, не містить вичерпного переліку осіб, зобов'язаних вільно володіти державною мовою.	Статті розділу Ш перенести до перейменованого, у відповідності до викладеної вище пропозиції, розділу ІІ.
РОЗДІЛ ІV. ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ В РОБОТІ ДЕРЖАВНОЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ, ОРГАНІВ ВЛАДИ АВТОНОМНОЇ РЕСПУБЛІКИ КРИМ, ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ, ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ, ІНШИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ І КОМУНАЛЬНОЇ ФОРМ ВЛАСНОСТІ.	Назва розділу доволі громіздка. Більше того, викладені в ньому статті прямо стосуються застосування української мови в публічній сфері, про що йдеться у розділі V.	3 точки зору правничої методології, логічнішим видається визначення не конкретних посад, а їх категорій або сфер, де державна мова підлягає обов'язковому застосуванню (як це, приміром, зроблено в ст. 4 закону Польської Республіки «Про польську мову» або ст. 3 закону РФ «Про державну мову РФ»). Крім того, це дозволить кардинальним чином скоротити обсяг законопроекту, який наразі є дуже об'ємним.	Враховуючи зміни, запропоновані вище, розділ ІV та розділ V слід об'єднати в один розділ Ш з назвою: «Розділ Ш. Застосування державної мови в публічних сферах».

РОЗДІЛ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ ПУБЛІЧНИХ СФЕРАХ	V. Положення цього розділу щодо сфер обов'язкового застосування державної мови досить розгорнуті. Автори проекту в статтях цього розділу (зокрема, ст. 17) також частково торкаються правовідносин, які, за логікою, мають бути предметом правового регулювання іншого законодавчого акту – щодо прав осіб, які належать до національних меншин (згаданий в законопроекті як Закон України «Про права осіб, що належать до національних меншин»).	Викласти більш лаконічно та послідовно, не вдаючись до надмірної деталізації (як це, приміром, зроблено в законі Польської Республіки «Про польську мову» або законі РФ «Про державну мову РФ»). Винести положення щодо мов національних меншин в окремий закон (робоча назва, згадана в законопроекті – Закон України «Про права осіб, що належать до національних меншин»).
РОЗДІЛ VI. ДЕРЖАВНА МОВА У ВЛАСНИХ НАЗВАХ ТА ІМЕНА	1. Назва Розділу VI окремо згадує «власні назви» та «імена», хоча імена входять до загальнішої категорії власних назв (наприклад, «Власні іменники – це індивідуальні назви предметів. Вони виокремлюють конкретний предмет із ряду однотипних предметів: Світлана, Любомир, Надія, Тернопіль, Кавказ). До власних іменників передусім належать: а) прізвища, імена, по батькові, псевдоніми людей» – http://pidruchniki.com/1842112040548/dokumentozna_vstvo/vlasni_zagalni_imenniki; «ВЛАСНІ НАЗВИ, оніми — індивід. найменування окр. одиничних об'єктів.» – http://litopys.org.ua/ukrtnova/um08.htm 2. Регулювання питань норм і стандартів української літературної мови і правопису у Законі	Щодо конкретних мовних норм та правопису власних назв, як і усіх інших численних конкретних питань, що стосуються норм української літературної мови, у профільному Законі України видається більш доцільним обмежитися зазначенням органу, уповноваженого їх вирішувати/регулювати, та механізмів втілення таких рішень. У цьому відношенні видається продуктивнішим збереження суті положення чинного Закону України «Про засади державної мовної політики» (п. 4 ст. 6: «Норми української мови встановлюються у словниках української мови та українському правописі. Порядок затвердження словників української мови і довідників з українського правопису як загальнообов'язкових довідкових посібників при використанні української мови, а також порядок офіційного видання цих довідників визначаються Кабінетом Міністрів України»).

Україні взагалі видається недоцільним, у тому числі це стосується норм щодо вживання і правопису власних назв. Тим більше, що у ч.1 ст. 40 законопроекту, що розглядається, «Повноваження Національної комісії зі стандартів державної мови», визначається, що Національна комісія «має такі повноваження:

- 1) затверджує стандарти української мови, зокрема:
- а) Правопис української мови та зміни до нього;
- б) стандарти української термінології;
- в) стандарти транскрибування і транслітерації».

3. Ст. 35 «Назви органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування в Україні» у ч. 1 зазначає офіційну назву єдиного органу законодавчої влади, яка вже зазначена в Конституції України; з іншого боку, у тому самому пункті йдеться, що «Ця назва не перекладається іншими мовами, а передається іншими мовами за допомогою літер їх абетки відповідно до звучання українською мовою», хоча у ст. 2 «Сфера дії закону» зазначається, що «1. Цей Закон регулює функціонування і застосування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України», а ч. 1 ст. 35 автори законопроекту намагаються регулювати вживання інших мов. Також вимога цієї частини законопроекту щодо власних назв, які мають «не перекладатися іншими мовами, а передаватися за допомогою літер абетки відповідної мови відповідно до звучання українською мовою», повинна мати уточнення щодо обмеження дії такої вимоги територією України.

Подібні конкретні питання мовних норм було б доцільніше коректно регулювати не Законом України, а нормативно-правовими актами і документами нижчого рівня.

РОЗДІЛ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАНДАРТІВ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ	В законопроекті надмірно деталізовані повноваження і функції органів, відповідальних за забезпечення стандартів державної мови.	Визначення конкретики щодо діяльності органів, відповідальних за забезпечення стандартів державної мови, доречно здійснити у відповідному підзаконному нормативно-правовому акті, поклавши це завдання на Кабінет Міністрів України. На основі статей розділу VII розробити проекти відповідних урядових рішень і положень, які будуть унормовувати діяльність інституцій, відповідальних за забезпечення стандартів державної мови.
Стаття 40. Повноваження Національної комісії зі стандартів державної мови	Ч. 1 ст. 40 «Комісія має такі повноваження: 1) затверджує стандарти української мови, зокрема: а) Правопис української мови та зміни до нього; б) стандарти української термінології; в) стандарти транскрибування і транслітерації; г) стандарти української мови жестів для спілкування з людьми, які мають вади слуху» – потребує удосконалення.	Дієві та всеохопні стандарти української мови повинні містити такі обов'язкові нормативні складові: а) лексичну (базові словники, включно з термінологічними); б) граматику (фонетика, орфоєпія, морфологія, синтаксис, стилістика тощо); в) правопис. Відповідно, вирішення завдань щодо цих складових варто було б покласти на Комісію. З іншого боку, наприклад, «стандарти транскрибування і транслітерації» видаються такими, що мають переважно технічний характер, в цілому вирішуються одноразово, і не потребують окремого згадування в Законі України.
Стаття 41. Склад Національної комісії зі стандартів державної мови	Ч. 2 ст. 41. «До складу Комісії входять: ... 2) одна особа, призначена керівником центрального органу виконавчої влади у сфері державної мовної політики» – видається таким, що потребує перегляду.	Необхідно уточнити цей пункт, оскільки повноваження Міністерства культури України як такого, що здійснює нормативно правове регулювання у сфері мовної політики, містяться у «Положенні про Міністерство культури України» (zakon0.rada.gov.ua/laws/show/495-2014-p), поряд з низкою інших завдань цього міністерства. З огляду на важливість питання функціонування державної мови в Україні, видається доцільним розглянути можливість щодо створення окремого профільного органу влади, відповідального за формування і здійснення державної мовної політики.

Стаття 47. Термінологічний центр української мови	Ч. 1 ст. 47. «Для підтримання та вдосконалення стандартів української мови Національна комісія зі стандартів державної мови утворює Термінологічний центр української мови». Ч. 2 ст. 47 «До сфери компетенції Термінологічного центру української мови належить: 1) ініціювання внесення змін до Правопису української мови; 2) напрацювання стандартів української термінології в різних галузях; 3) напрацювання стандартів транскрибування українською мовою та транслітерації з української мови; 4) напрацювання стандартів української мови жестів» – <i>потребують удосконалення</i>.	Як зазначалося у коментарі до ст. 40, для ефективного забезпечення функціонування державної мови потрібні лексичні, граматичні та правописні стандарти з відповідними словниковими, навчально-методичними, роз'яснювальними матеріалами тощо. Коло цих завдань виходить далеко за межі власне питань термінології, тому назва пропонованого законопроектом Центру потребує перегляду (можна запропонувати, наприклад, назву «Центр з розробки та удосконалення стандартів української мови»).
Стаття 53. Захист української мови як елементу конституційного ладу	Необхідність запровадження інституту Уповноваженого із захисту державної мови викликає сумніви.	Так само потребує перегляду (суттєвого розширення) і коло та обсяг завдань, які має виконувати Центр. До переліку, зазначеного у законопроекті, потрібно додати положення такого змісту: «Напрацювання державних стандартів щодо сучасної української мови у сферах її обов'язкового використання (словники, термінологія, граматики, правопис)». При цьому п. п. 2 і 3 варто вилучити як такі, що охоплюються дією п. 1 або (п. 3) не потребують згадування у законопроекті.
		Викласти в такій редакції: «Стаття 53. Відповідальність за порушення законодавства про державну мову 1. Публічне приниження чи зневажання української мови, є протиправним діянням, тотожним порушенням державними символами України, і карається відповідно до закону. 2. Прийняття законів або інших нормативно-правових актів, спрямованих на створення перешкод чи обмежень у користуванні українською мовою, а також інші дії, які порушують право громадян України на користування державною мовою, мають

Стаття 54. Захист прав громадян України щодо застосування державної мови в усіх сферах суспільного життя	В ч. 3 ст. 54 потребують редагування пункти: 3) посадова особа або працівник громадського об'єднання, політичної партії чи юридичних осіб приватного права відмовилися застосувати державну мову в спілкуванні з особою, що скаржиться; 4) громадське об'єднання, політична партія чи юридичних осіб приватного права, їхня посадова особа або працівник відмовилися надати інформацію про товари та послуги українською мовою.	наслідком відповідальність, встановлену законом». Викласти в такій редакції: 3) посадова особа або працівник громадського об'єднання, політичної партії чи юридичної особи приватного права відмовилися застосувати державну мову в спілкуванні з особою, що скаржиться; 4) громадське об'єднання, політична партія чи юридична особа приватного права, їхня посадова особа або працівник відмовилися надати інформацію про товари та послуги українською мовою.
Стаття 55. Розгляд скарг Уповноваженим із захисту державної мови	Зайве.	Вилучити.
Стаття 56. Підстави здійснення мовної експертизи	Викликає сумнів. Крім того, видається більш логічним, щоби мовна експертиза в разі потреби здійснювалася в порядку Закону України «Про судову експертизу».	Вилучити.
Стаття 57. Мовна експертиза	Викликає сумнів.	Вилучити.
Стаття 58. Підстави здійснення мовного інспектування	Необхідність запровадження інституту мовних інспекторів викликає сумніви.	Вилучити.
Стаття 59. Мовне інспектування	Викликає сумнів.	Вилучити.
РОЗДІЛ VII. ПРИКІНЦЕВІ ПОЛОЖЕННЯ	Невірно вказаний номер розділу (за розділом VIII має слідувати розділ IX).	Виправити.
РОЗДІЛ VIII. ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ	Невірно вказаний номер розділу (див. зауваження до розділу VII).	Виправити.
	В тексті законопроекту присутні мовні неточності та граматичні помилки.	Виправити.

Висновок

Проект Закону України «Про державну мову» (ресстр. №5670) у пропонованій редакції має певні недоліки концептуального і композиційного характеру, а формулювання деяких його норм потребують уточнення. В законопроекті також вживається термінологія, яка викликає запитання щодо коректності її розуміння авторами документа. Частина статей законопроекту стосується аспектів, які є поза межами предметного поля його правового регулювання, деякі інші не відповідають критеріям забезпечення визначеності, ясності та недвозначності правових норм. Крім того, автори документа подекуди вдаються до надмірної деталізації, яка є властивою радше підзаконним актам, аніж нормативно-правовим актам вищої юридичної сили, покликаним врегульовувати **лише найважливіші суспільні відносини**.

Законопроект містить низку декларативних формулювань та норм, які не наповнені чітким нормативним змістом, не встановлюють конкретних прав і обов'язків учасників відповідних суспільних відносин, що не узгоджується з природою закону як нормативно-правового акту.

З огляду на кількість та масштаб інституційних новацій, запропонованих в законопроекті, крайній подив викликає твердження його авторів про те, що *«реалізація Закону не потребуватиме додаткових витрат з державного бюджету України»* (п. 5 Пояснювальної записки). Аналіз положень документа однозначно вказує на те, що його реалізація однозначно **потребуватиме додаткових витрат із Державного бюджету України, що вимагає більш детального фінансово-економічного обґрунтування**.

Таким чином, **проект Закону України «Про державну мову» (ресстр. №5670) може бути представлений на розгляд Верховною Радою України лише після його відповідного доопрацювання**.